

Rusya-Ukrayna Savaşının Türkiye ile Ukrayna Arasındaki Dış Ticarete Etkisi

Bora ÖÇAL*
Mahmut Sami ÖZTÜRK**

Öz

Bu çalışmanın amacı Rusya-Ukrayna arasında meydana gelen savaşın Türkiye ile Ukrayna arasındaki dış ticarete olan etkisinin araştırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye ile Ukrayna arasındaki ithalat ve ihracat rakamları hem miktar hem de dolar bazında 2021 ve 2022 yılları bazında ele alınmış ve 2021 ile 2022 yılları dış ticaret rakamları arasında farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. 2021 ve 2022 yıllarına ait verilerin kıyaslanabilmesi için 2022 yılında savaşın etkilerinin başladığı ve devam ettiği dönem aralığı ile 2021 yılındaki aynı dönem aralığı seçilmiştir. Savaş öncesi ve savaş sırasında dış ticaret konusunda farklılığın olup olmadığına ilişkin ithalat miktarı, ithalat tutarı, ihracat miktarı ve ihracat tutarı konusunda 4 farklı hipotez oluşturulmuştur. Hipotezlerin test edilmesi için Paired-Samples T Testinden faydalanılmıştır. Yapılan hipotez testleri neticesinde oluşturulan hipotezlerin tamamı kabul edilmiş ve savaş öncesi dönem ile savaş dönemi arasında dış ticaret rakamları konusunda anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir. İthalat ve ihracat miktar ve tutarlarındaki farklılığın hangi ürün gruplarından kaynaklandığını tespit edebilmek için ise 2021 ve 2022 yılları için en çok artış ya da azalış gösteren ürün grupları araştırılmıştır. Çalışma neticesinde en çok göze çarpan sonuç ise; gıda ürünleri, hava araçları ve taşıtları ile silah sanayisine ait gereçlerin ihracatındaki meydana gelen önemli artışlar olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, Rusya-Ukrayna Savaşı, Lojistik, Finansal Bilgi Yönetimi.

The Effect of the Russia-Ukraine War on Foreign Trade Between Turkey and Ukraine

Abstract

The aim of this study is to investigate the effect of the war between Russia and Ukraine on foreign trade between Turkey and Ukraine. For this purpose, the import and export figures between Turkey and Ukraine were handled on the basis of both quantity and dollar terms for the years 2021 and 2022, and it was investigated whether there was a difference between the foreign trade figures of the years 2021 and 2022. In order to compare the data for 2021 and 2022, the period in which the effects of the war began and continued in 2022 and the same period in 2021 were selected. Four different hypotheses have been formed on the quantity of import, amount of import, quantity of export and amount of export, regarding whether there is a difference in foreign trade before and during the war. Paired-Samples T Test was used to test the hypotheses. As a result of the hypothesis tests, all of the hypotheses were accepted and it was determined that there was a significant difference in foreign trade figures between the pre-war period and the war period. In order to determine which product groups caused the difference in import and export quantities and amounts, the product groups that showed the highest increase or decrease for the years 2021 and 2022 were investigated. The most striking result of the study is; there have been significant increases in the exports of food products, aircraft and vehicles, and equipment belonging to the weapon industry.

Keywords: Foreign Trade, Russia-Ukraine War, Logistics, Financial Information Management.

Geliş/Received: 15.10.2022

Kabul/Accepted: 20.12.2022

- **Etik Kurul İzni:** Bu çalışma, insanlardan veri ve örnek toplamayı gerektiren, anket, inceleme, mülakat ve deney içeren çalışmalar kapsamına girmediğinden, etik kurul onay belgesi gerekmemektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sivil Havacılık Yüksekokulu Havacılık Elektrik ve Elektronik Bölümü, boraocal@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0654-0131>.

** Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, samiozturk@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7657-3150>.

(Makale Türü: Araştırma Makalesi)

Giriş

Globalleşme ile birlikte ülke ekonomilerinin en temel odak noktalarının başında dış ticaret konusu gelmektedir. Dış ticaret sayesinde ülkeler ekonomik olarak daha fazla gelişme gösterebilmekte ve büyüebilmektedirler. Ülkeler arasındaki dış ticaret faaliyetleri ise birçok faktörden etkilenebilmektedir. Bu faktörlerden bazıları, sosyal ve siyasal gelişmeler, hastalıklar, salgınlar, ekonomik krizler, ekonomik gelişmeler, savaşlar ve benzeri durumlardır. Son zamanlarda dünya üzerinde ortaya çıkan bu ve benzeri durumlar nedeniyle ülkelerin dış ticaretleri ve ekonomileri önemli ölçüde etkilenmiştir. Özellikle son dönemde meydana gelen Rusya ile Ukrayna arasındaki savaş, başta Asya ve Avrupa olmak üzere hemen hemen bütün dünyayı etkisi altına almıştır.

Bu çalışmada Rusya ile Ukrayna arasında meydana gelen savaşın Türkiye ile Ukrayna arasındaki dış ticaret rakamlarına etkisinin olup olmadığı incelenmektedir. Dış ticaret bağlamında miktar yani birim açısından ithalat istatistikleri, tutar yani dolar bazında ithalat istatistikleri, miktar yani birim açısından ihracat istatistikleri ile tutar yani dolar bazında ihracat istatistikleri ele alınmıştır. Zaman konusunda ise; 2022 Yılı'nın Mart ayında etkisini göstermeye başlayan savaşın etkisini ortaya koyabilmek için aynı aylara ait 2021 yılı dış ticaret verileri ile 2022 yılına ait dış ticaret verileri karşılaştırılmıştır. En son 2022 yılı Haziran ayına ait verilere ulaşılabildiği için ise 2021 yılı Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran ayı verileri ile 2022 yılı Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran ayı verileri arasındaki fark araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığı konusunda 4 ayrı hipotez oluşturulmuş ve hipotez testleri yardımı ile çalışma sonuçlarına ulaşılmaya çalışılmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Uluslararası alanda mal ve hizmet ticaretinin önündeki engellerin kaldırılması olarak tanımlanan ticari serbestleşme kavramı ile birlikte ülkeler, pek çok serbest ticaret anlaşması yapmışlardır. Bu anlaşmaların en önemli amaçlarından biri yerli firmaların önündeki engelleri kaldırarak bu firmalara ihracat fırsatı sağlamaktır. Böylece yerli firmaların da ekonomiye katkı sağlamasıyla birlikte ekonomik kalkınma da sağlanabilmektedir (Hur ve Park, 2011: 1293). Ülkelerin refah düzeylerinin en önemli göstergesi olan ekonomik kalkınma, ülkedeki kişi başına düşen gelir ya da gayri safi yurtiçi milli hâsıla (GSYİH) ile ölçülebilir. Ülkelerin bu değerleri incelenerek ülke ekonomik yapısı ve halkının refah düzeyi tespit edilebilir (Takım, 2010: 316). Uluslararası ticarete meydana gelen değişimler aynı oranda GSYİH'de değişimler ortaya çıkarır. Ülkeler arası ticaretin artması doğrudan GSYİH'sini artıracığı için ülkede yaşanan insanların gelir seviyesi ve refah düzeyi de aynı oranda artırmaktadır (Şerefli, 2016: 137).

Ekonomik kalkınmada önemli etkisi olan dış ticaret kavramı çerçevesinde Türkiye'nin yakın tarihi incelendiğinde; uluslararası ticarete var olma çabaları 1951 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının (GATT) imzalanmasıyla başlamıştır (Yılmaz, 2022: 22). Bu anlaşmaya rağmen Türkiye dış ticareti, 1960-1980 yılları arasında ithal ürünler yerine yerli ürünlerin üretilmesi politikası üzerinde durmuş

ve özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında benimsenen sosyal devlet anlayışı ve Keynesyen politikaları nedeniyle korumacı bir yapıya sahiptir. Ancak 1980 yılından itibaren Türkiye ithal ikamesine dayanan ekonomi modelinden vazgeçerek ihracata dayalı bir ekonomi modelini benimsemiştir (Akyıldız ve Eroğlu, 2004: 53-54). Son yıllarda ise; Türkiye'nin 2016-2021 yılları arasında ihracat gelirleri her geçen yıl artmış, ancak 2020 yılında yaşanan Covid-19 pandemisi nedeniyle bu gelirlerde bir miktar gerileme yaşanmıştır. Türkiye 2021 yılında yaklaşık 225,214 milyar dolarlık ihracat yapmıştır. En çok ihracat yaptığı ülke yaklaşık 19,311 milyar dolar ile Almanya olurken Almanya'yı ABD ve Birleşik Krallık izlemektedir. Ayrıca 2021 yılında yaklaşık 5,774 milyar dolarlık ihracatla Rusya 10. sıradayken Ukrayna ise 2,9 milyar dolar ile 20. sırada yer almaktadır. Yine Türkiye'nin 2016-2021 yılları arasındaki ithalat miktarları incelendiğinde ise dalgalı bir seyir göze çarpmaktadır. 2021 yılında yaklaşık olarak 271,425 milyar dolarlık ithalat yapılmıştır. En çok ithalat yapılan ülkeler olarak Çin ilk sırada iken 28,959 milyar dolar ile Rusya ikinci ve Almanya ise üçüncü sıradadır. Ukrayna ise yaklaşık 4,525 milyar dolar ile 12. sırada yer almaktadır (TUİK, 2022).

Literatür Araştırması

Al ve Özdil (2017) çalışmalarında Karadeniz bölgesinin göreceli olarak özerk bir yapıya sahip olduğu ve bu bölgede bulunan en önemli ilişkilere sahip ülke ikilisinin Rusya ve Ukrayna olduğuna değinmişlerdir. Bu açıdan bölgenin siyasi ve ekonomik açıdan girift halde olan bu iki ülkenin, tarihsel ilişkileri ve özellikle enerji açısından uluslararası modern ekonomi politikalarını incelemişlerdir. Sonuç olarak bu bölgenin enerji, ekonomik ve jeo-stratejik politikaları açısından son derece önemli olduğu ve Rusya'nın tarih boyunca süregelen hedefleri doğrultusunda Ukrayna'nın vazgeçilemez bir konumda olduğu kanaatine varmışlardır.

Dinler (2018) yapmış olduğu çalışmasında Rusya ve Ukrayna'nın da içinde bulunduğu bölgenin jeopolitik önemi ve bu bağlamda Ukrayna'nın Avrupa Birliği ve Rusya açısından önemi üzerinde durmuştur. Yazar, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi sonrasında ABD ve Avrupa Birliği üyesi ülkelerinin Rusya'ya siyasi ve ekonomik pek çok yaptırım uygulaması, bu ülkelerin Rus enerjisine olan ihtiyaçları nedeniyle başarılı olamadığından bahsetmiştir. Sonuç olarak Ukrayna özelinde yaşanan bu gerilimlerin Rusya ile batılı devletler arasında bir soğuk savaşa neden olmayacağı vurgulanmıştır.

Özer (2019) yapmış olduğu çalışmasında Türkiye'nin komşusu konumunda olan 12 ülke ile ticari ve siyasi ilişkilerini ele alarak bu ilişkilerin daha ileriye taşınması adına yapılması gereken konular hakkında inceleme yapmıştır. Sonuç olarak Türkiye'nin komşu ülkelerle olan ihracatının toplam ihracatı içerisinde %15 ile %26 aralığında olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Yunanistan ve Ermenistan ile tarih boyunca gelen sorunları, Irak ve Suriye'de yaşanan siyasal istikrarsızlıklar ve Rusya ile yaşanan siyasal sorunlar neticesinde karşılıklı olarak uygulanan yaptırımlar, Türkiye'nin komşu ülkeler ile yapmış olduğu ticareti olumsuz yönde etkilediği kanaatine varmıştır.

Sezgin (2022) yapmış olduğu çalışmasında Ukrayna ile Rusya arasında yaşanan savaşın Türkiye dış ticaretine olan etkilerini araştırmak amacıyla bu savaştan en fazla etkilenen sektörleri tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada Türkiye'nin Ukrayna ve Rusya ile yaptığı dış ticaretindeki HTS kayıtlarını incelemiş ve sonuç olarak savaştan en çok etkilenecek sektörleri; tarım, motorlu kara taşıtları, makine üreticileri ve petrol yağları olarak tespit etmiştir. Ayrıca bu savaşın etkisi ile ortaya çıkacak enerji ve gıda fiyatlarındaki artışların da Türkiye ekonomisini olumsuz yönde etkileyebileceği tahmininde bulunmuştur.

Bakan (2022) yapmış olduğu çalışmasında Rusya'nın Ukrayna'ya saldırması sonrasında finansal piyasaların ve küresel ekonominin bu duruma verdiği olumsuz tepkileri, birtakım veriler ışığında incelemiştir. Bu kapsamda Ukrayna ve Rusya'ya enerji bağımlılığı nedeniyle Avrupa Birliği üyesi ülkelerin finansal piyasaları ve ekonomilerinin daha fazla etkileneceği tespit etmiştir. Yazar, bu savaşın finansal piyasaları olumsuz yönde etkileyeceği ancak bu durumun tek başına küresel çapta çok önemli bir etkiye sebebiyet vermeyeceği kanaatine varmıştır. Sonuç olarak yazar küresel çapta ortaya çıkacak etkinin savaşın süresine bağlı olduğunu vurgulamıştır.

Alkanalka vd. (2022) yapmış oldukları çalışmada Ukrayna ile Rusya arasında olan tarihsel bağlara ve Ukrayna'nın Rusya açısından jeo-politik ve jeo-stratejik önemine değinmişlerdir. Ayrıca savaşın başlamasından sonra Rusya'nın karşı karşıya kaldığı yaptırımlar ve uluslararası ticaret hacmi konusunda bilgiler vermişlerdir. Yazarlar bu kapsamda Türkiye-Rusya arasında gerçekleşen dış ticareti ürün bazında incelemiş ve en önemli ürün grubunun enerji olduğunu tespit etmişlerdir. Sonuç olarak yazarlar yanı başımızda seyreden sıcak savaş ve savaş sonrası ortaya çıkacak soğuk savaş ortamında Türkiye'nin dış ticaret açısından minimum 10 milyar dolarlık bir kayıp yaşayacağını öngörmektedirler.

Erol ve Alver (2022) yapmış oldukları çalışmalarında dış ticaret açısından limanların önemine değinmiş ve çalışma kapsamında Ukrayna ile Rusya arasında çıkan savaşın Trabzon Limanı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Sonuç olarak bu savaşın Trabzon limanı için tehdit oluşturmakla birlikte farklı avantajlarda ortaya çıkardığını tespit etmişlerdir. Olumsuz etki olarak Covid-19 pandemisi döneminde azalmaya başlayan kömür ithalatının, savaşın başlaması ile birlikte yaklaşık olarak %81 oranında azalması olarak tespit etmişlerdir. Ancak savaşla birlikte Rus bandıralı gemilere uygulanan ambargoyu Trabzon Limanı'nın bir çıkış noktası olarak kullanılabilmesi açısından bir fırsat olarak değerlendirmişlerdir.

Yılmaz (2022) yapmış olduğu çalışmasında Türkiye özelinde dış ticaret ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi incelemek adına 1970-2019 yılları arasındaki veriler üzerinden araştırma yapmıştır. Yapılan testler sonucunda ekonomik kalkınmadan dış ticarete doğru bir nedensellik tespit edilmezken dış ticaretten ekonomik kalkınma yönünde nedensellik bağıntısı tespit etmiştir.

Esfandabadi vd. (2022) yapmış oldukları çalışmalarında savaşın; küresel çapta doğalgaz ve gübre sağlayıcısı rolünde olan Rusya ile tahıl ve yağlı tohum tedarikinde önemli rol oynayan Ukrayna arasında

ortaya çıkmasının enerji ve gıda sektörlerini ciddi şekilde etkilediğini belirtmişlerdir. Sonuç olarak ortaya çıkan enerji ve gıda krizi nedeniyle savaşın küresel çapta gıda ve enerji sistemleri üzerindeki potansiyel etkilerini incelemek adına nedensel döngü diyagramı tasarlamışlardır. Ayrıca ortaya çıkan gıda güvensizliğini önlemek ve biyoyakıta olan bağımlılığı azaltmak adına tavsiyelerde bulunmuşlardır.

Painoli (2022) yapmış olduğu çalışmasında 24 Şubat 2022'de başlayan savaşın küresel çapta barış ve güvenliği tehdit ettiği ve bu savaşın tüm dünyada ciddi etkiler yarattığından bahsetmiştir. Ayrıca Rusya ile Ukrayna arasında süregelen savaşın küresel ticaret ve ekonominin 3 temel unsuru üzerinde ciddi etkileri olduğu kanaatine varmıştır. Bu unsurları ise tedarik zinciri kesintileri, emtia fiyatları ve ekonomik yaptırımlar olarak ifade etmiştir. Sonuç olarak batı dünyasının karşı karşıya kaldığı bu kriz neticesinde Rusya'ya olan enerji bağımlılığını en aza indirmek adına hükümetlerin farklı alternatif arayışı içinde olduklarını belirtmiştir.

Stan vd. (2022) yapmış oldukları çalışmalarını Ukrayna ile Rusya arasında yaşanan savaşın erken dönem ekonomik etkilerini incelemek adına yapmışlardır. Çalışmada hisse senedi piyasalarındaki düşüşler ile enerji piyasasında ortaya çıkan artışların küresel ekonomiyi ciddi şekilde etkilediğini tespit etmişlerdir. Enerji ve bazı emtiya piyasasının en önemli ihracatçısı durumunda olan Rusya'nın kısa vadede uygulanan ambargolarla baş edebileceği ancak bu ambargoların devam etmesi durumunda uzun vadede Rusya'nın küresel ekonomiden izole olabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca yazarlar ülkelerin tek bir ülkeden ithalat yapmak yerine ithalatçıları çeşitlendirmelerinin önemini vurgulamışlardır.

Ozili (2022) yapmış olduğu çalışmasını Ukrayna-Rusya savaşının küresel çapta etkilerini araştırmak adına yapmıştır. Yazar küresel çapta Rusya'ya uygulanan ambargoların temelinde Rusya'ya zarar vermek olsa da bu durumun küresel tedarik zincirini etkilediği ve dolayısıyla da küresel ekonomiye ciddi şekilde zarar verdiği kanaatindedir. Savaşın başlaması ile birlikte küresel bazda hisse senedi piyasasında yaşanan düşüşler, gıda ve enerji piyasalarında meydana gelen artışların küresel çapta bir enflasyon artışına neden olduğu ve bu durumun halen devam ettiğini belirtmiştir.

Toraman (2022) yapmış olduğu çalışmasında Türkiye'nin enerji kaynakları ve yeni ticaret koridorlarındaki güvenlik alanındaki rolünü incelemiştir. Ayrıca bu alanda Türkiye'nin güçlü bir konumda ve dünya ticaret ve siyasetinin önemli bir parçası olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca yazar EastMed projesinin sürdürülebilirliğini kaybettiğini ve yeni dönemde Türkiye'nin de dâhil olduğu Tr-Med projesinin daha sürdürülebilir olduğu ayrıca doğu-batı yönünde gerçekleşen ticaretin ana koridorlarının Türkiye'ye kayacağı kanaatine varmıştır.

Sun ve Zhang (2022) yapmış oldukları çalışmalarında Ukrayna- Rusya savaşının patlak vermesinden sonra küresel borsalarda yaşanan dalgalanmanın incelenmesi adına 86 ülkede borsaya kayıtlı işletmelere ait verileri kullanarak analizler yapmışlardır. Yapılan analizler sonucunda tüm ülkeler savaştan olumsuz yönde etkilenmiştir. Ancak bu etkilenme, ülkeler bazında farklılıklar göstermektedir. Savaş, ABD borsalarını daha az etkilerken Polonya borsası üzerinde yıkıcı etkiler yaratmıştır. Çalışma sonucunda Rusya'ya önemli ölçüde

bağımlı olan ülke borsalarının bu durumdan ciddi şekilde etkilendikleri ve diğer sektörlere kıyasla petrol ve gaz endüstrisinde faaliyet gösteren firmalarla askeri sanayideki firmaların daha yüksek getirilere sahip olduğu kanaatine varmışlardır.

Boungou ve Yatié (2022) yapmış oldukları çalışmalarında devam eden savaşın; ne kadar süreceği, batı yaptırımlarına karşı Rusya'nın nasıl karşılık vereceği, küresel ekonomi ve finans piyasalarının bu duruma vereceği tepkileri araştırmışlardır. Araştırmayı 94 ülke borsasında oluşan günlük getiriler üzerinden değerlendirmişlerdir. Yazarlar savaşın başlaması ile birlikte ülke borsalarının ciddi şekilde tepki verdiği ancak ilerleyen haftalarda küresel bazda bu tepkilerin zayıfladığı kanaatine varmışlardır. Ayrıca bu iki ülkeye komşu olan ülkeler ile çatışma ortamına son verilmesini talep eden Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerin borsa endeks performanslarının daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir.

Uygulama

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu araştırmanın amacı, 2022 yılında Rusya ile Ukrayna arasında çıkan savaşın Türkiye ile Ukrayna arasındaki dış ticarete etkisinin araştırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda savaşın dış ticarete olan etkisi; ithalat miktarı (birim ya da ağırlık) açısından, ithalat tutarı dolar bazında, ihracat miktarı (birim ya da ağırlık) açısından ve ihracat tutarı dolar bazında 4 ayrı başlıkta detaylı bir biçimde incelenmiştir. Çalışma kapsamında Türkiye ile Ukrayna arasındaki dış ticaret rakamları 4 ayrı başlıkta toplanmış ve 2021 ile 2022 yılları için yaklaşık 99 farklı ürün grubu (fasıl) bazında araştırılmıştır. Elde edilen verilerin analiz edilmesi neticesinde 2021 ve 2022 yılları arasında Türkiye ile Ukrayna arasındaki dış ticaret konusunda savaştan dolayı bir farklılığın olup olmadığı araştırılmak istenmiştir.

Araştırmada Kullanılan Yöntem

Araştırma kapsamında elde edilen veriler için çeşitli istatistiksel analizler uygulanmış ve oluşturulan hipotezlerin test edilebilmesi için ise Paired-Samples T Testinden yararlanılmıştır. Paired-Samples T Testi ile iki farklı grup arasında anlamlı farklılık olup olmadığı test edilebilmektedir. Çalışmada savaş öncesindeki ve savaş esnasındaki iki farklı döneme ait dış ticaret verileri karşılaştırılacağı için Paired-Samples T Testi kullanılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Rusya ile Ukrayna arasındaki savaş 2022 yılının Şubat ayı sonlarında başlamıştır. Savaşın etkileri Mart 2022'den itibaren hissedilmeye başlanmıştır. Araştırma verileri konusunda en son 2022 yılının Haziran ayı dış ticaret rakamlarına ulaşılmıştır. Çalışmada 2021 ve 2022 yılları karşılaştırılacağı için her iki yıla ait aynı aylar ve dönemler ele alınarak kıyaslama yapılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla; 2021 ve 2022 yılları kapsamında Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran aylarına ait veriler kullanılmış ve analizler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Özgün Değeri

Konu ile ilgili olarak literatürde yapılan kapsamlı araştırma neticesinde, bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak Rusya ile Ukrayna arasında süregelen savaşın Türkiye – Ukrayna dış ticareti etkisi üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Rusya – Ukrayna savaşı öncesi ve savaş esnasında Türkiye ile Ukrayna arasındaki dış ticaretin karşılaştırılması ve yapılan çalışmanın güncel bir konuyu ele alması nedeniyle literatürdeki boşluğun doldurulması amaçlanmaktadır.

Oluşturulan Hipotezler

Araştırma kapsamında oluşturulan hipotezler aşağıda ayrı ayrı belirtilmektedir:

H₁: Türkiye'nin Ukrayna'ya olan ithalatı (miktar cinsinden); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H₂: Türkiye'nin Ukrayna'ya olan ithalatı (dolar bazında); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H₃: Türkiye'nin Ukrayna'ya olan ihracatı (miktar cinsinden); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H₄: Türkiye'nin Ukrayna'ya olan ihracatı (dolar bazında); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir.

Araştırma Kapsamında Oluşturulan Genel Dış Ticaret İstatistikleri

Uygulama kısmında öncelikle Türkiye ile Ukrayna arasındaki dış ticaret istatistiklerine yer verilmiştir. Bu doğrultuda 2021 ve 2022 yılları Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran ayları için Türkiye ile Ukrayna arasındaki ithalat miktarı, ithalat tutarı, ihracat miktarı ve ihracat tutarı bilgileri en yüksek değere sahip ilk 20 ürün grubu bazında ayrı ayrı sunulmaktadır.

2021 yılı Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için en yüksek değere sahip ilk 20 ürün grubu bazında Türkiye ile Ukrayna arasındaki ithalat istatistikleri miktar cinsinden Tablo 1'de gösterilmektedir:

Tablo 1. 2021 yılı 4 Aylık Dönemde (Mart-Haziran) Kg Cinsinden İthalat İstatistikleri

	Ürün Grubu	İthalat (Kg)
1	Demir ve çelik	1.212.297.240
2	Metal cevherleri, cüruf ve kül	419.812.832
3	Gıda sanayiinin kalıntıları ve yemler	279.485.678
4	Hububat	248.609.771
5	Tuz, kükürt, toprak, çimento vb.	162.600.067
6	Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü	119.757.169
7	İnorganik kimyasallar vb.	64.658.193
8	Yağlı tohum ve meyveler	31.238.399
9	Gübreler	22.763.653
10	Demir veya çelikten eşya	20.203.029
11	Plastikler ve mamulleri	18.689.593

12	Yağlar vb.	17.221.932
13	Mineral yakıtlar, yağlar vb.	10.633.094
14	Değirmencilik ürünleri vb.	7.903.681
15	Et vb.	6.084.670
16	Kağıt ve karton vb.	3.523.556
17	Un, nişasta vb.	1.425.053
18	Kazanlar, makinalar vb.	1.369.219
19	Meyve vb.	1.320.534
20	Muhtelif kimyasal maddeler	1.273.396

Tablo 1’de görüldüğü üzere 2021 yılında Türkiye ile Ukrayna arasında en yüksek ithalat miktarına sahip olan ürün grupları; demir ve çelik, metal cevherleri, cüruf ve kül, gıda sanayinin kalıntıları ve yemler ile hububattır.

2022 yılı Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için en yüksek değere sahip ilk 20 ürün grubu bazında Türkiye ile Ukrayna arasındaki ithalat istatistikleri miktar cinsinden Tablo 2’de gösterilmektedir:

Tablo 2. 2022 yılı 4 Aylık Dönemde (Mart-Haziran) Kg Cinsinden İthalat İstatistikleri

	Ürün Grubu	İthalat (Kg)
1	Hububat	449.974.314
2	Yağlı tohum ve meyveler	267.608.425
3	Metal cevherleri, cüruf ve kül	199.013.940
4	Gıda sanayinin kalıntıları ve yemler	91.946.607
5	Yağlar vb.	84.204.411
6	Demir ve çelik	82.874.470
7	Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü	27.505.876
8	Tuz, kükürt, toprak, çimento vb.	13.239.452
9	Demir veya çelikten eşya	6.911.278
10	Et vb.	6.446.162
11	İnorganik kimyasallar vb.	5.929.805
12	Plastikler ve mamulleri	4.789.737
13	Değirmencilik ürünleri vb.	4.593.441
14	Suda yüzen taşıt araçları vb.	4.526.373
15	Çeşitli sebze ve meyveler	3.399.314
16	Meyve vb.	1.999.251
17	Muhtelif kimyasal maddeler	1.951.542
18	Sebze vb.	1.722.455
19	Demiryolu taşıtları ve malzemeleri	1.559.060
20	Kağıt ve karton vb.	1.405.567

Tablo 2’de görüldüğü üzere 2022 yılında Türkiye ile Ukrayna arasında en yüksek ithalat miktarına sahip olan ürün grupları; ilk sırada hububat olmak üzere sırasıyla yağlı tohum ve meyveler, metal cevherleri, cüruf ve kül, gıda sanayinin kalıntıları ve yemler ile yağlar ve benzeridir.

2021 yılı Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için en yüksek değere sahip ilk 20 ürün grubu bazında Türkiye ile Ukrayna arasındaki ithalat istatistikleri dolar bazında Tablo 3’de gösterilmektedir:

Tablo 3. 2021 yılı 4 Aylık Dönemde (Mart-Haziran) Dolar Bazında İthalat İstatistikleri

	Ürün Grubu	İthalat (Dolar)
1	Demir ve çelik	820.318.198
2	Metal cevherleri, cüruf ve kül	105.771.831
3	Gıda sanayiinin kalıntıları ve yemler	72.449.641
4	Hububat	69.400.234
5	İnorganik kimyasallar vb.	32.786.604
6	Plastikler ve mamulleri	29.661.134
7	Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü	24.211.740
8	Yağlar vb.	23.147.198
9	Demir veya çelikten eşya	19.081.127
10	Yağlı tohum ve meyveler	18.123.914
11	Tuz, kükürt, toprak, çimento vb.	12.896.400
12	Elektrikli makina ve cihazlar vb.	12.454.999
13	Bakır ve bakırdan eşya	9.533.479
14	Et vb.	8.291.004
15	Gübreler	7.074.985
16	Kazanlar, makinalar vb.	6.305.458
17	Silahlar ve mühimmat	5.180.540
18	Mineral yakıtlar, yağlar vb.	4.696.844
19	Kağıt ve karton vb.	3.464.928
20	Vatka, keçe vb.	3.111.029

Tablo 3’de görüldüğü üzere 2021 yılında Türkiye ile Ukrayna arasında dolar bazında en yüksek ithalat tutarına sahip olan ürün grupları; demir ve çelik, metal cevherleri, cüruf ve kül, gıda sanayinin kalıntıları ve yemler, hububat ile inorganik kimyasallar ve benzeridir.

2022 yılı Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için en yüksek değere sahip ilk 20 ürün grubu bazında Türkiye ile Ukrayna arasındaki ithalat istatistikleri dolar bazında Tablo 4’de gösterilmektedir:

Tablo 4. 2022 yılı 4 Aylık (Mart-Haziran) Dönemde Dolar Bazında İthalat İstatistikleri

	Ürün Grubu	İthalat (Dolar)
1	Yağlı tohum ve meyveler	217.989.829
2	Yağlar vb.	158.421.141
3	Hububat	156.602.467
4	Demir ve çelik	60.006.367
5	Metal cevherleri, cüruf ve kül	41.453.735
6	Gıda sanayiinin kalıntıları ve yemler	28.073.138
7	Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü	15.878.318
8	Demir veya çelikten eşya	13.311.219
9	Et vb.	12.114.109
10	Kazanlar, makinalar vb.	12.055.686
11	Elektrikli makina ve cihazlar vb.	9.114.123
12	Plastikler ve mamulleri	9.084.268
13	İnorganik kimyasallar vb.	7.904.236
14	Bakır ve bakırdan eşya	4.797.430
15	Çeşitli sebze ve meyveler	4.471.429
16	Meyve vb.	3.268.548
17	Demiryolu taşıtları ve malzemeleri	2.987.371
18	Değirmencilik ürünleri vb.	2.915.372
19	Tütün vb.	2.667.399
20	Kağıt ve karton vb.	2.213.606

Tablo 4’de görüldüğü üzere 2022 yılında Türkiye ile Ukrayna arasında dolar bazında en yüksek ithalat tutarına sahip olan ürün grupları; ilk sırada yağlı tohum ve meyveler, yağlar vb., hububat, demir ve çelik ile metal cevherleri, cüruf ve küldür.

2021 yılı Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için en yüksek değere sahip ilk 20 ürün grubu bazında Türkiye ile Ukrayna arasındaki ihracat istatistikleri miktar cinsinden Tablo 5’de gösterilmektedir:

Tablo 5. 2021 yılı 4 Aylık Dönemde (Mart-Haziran) Kg Cinsinden İhracat İstatistikleri

	Ürün Grubu	İhracat (Kg)
1	Tuz, kükürt, toprak, çimento vb.	532.840.299
2	Mineral yakıtlar, yağlar vb.	325.384.378
3	İnorganik kimyasallar vb.	85.924.365
4	Sebze vb.	72.360.740
5	Demir ve çelik	71.206.571
6	Gübreler	42.431.501
7	Meyve vb.	39.768.959
8	Kazanlar, makinalar vb.	22.631.365
9	Plastikler ve mamulleri	21.388.303
10	Demir veya çelikten eşya	17.725.980
11	Metal cevherleri, cüruf ve kül	13.859.530
12	Motorlu kara taşıtları vb.	10.216.208
13	Muhtelif kimyasal maddeler	9.805.534
14	Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü	9.120.157
15	Un, nişasta vb.	8.198.207
16	Seramik mamulleri	5.592.844
17	Organik kimyasal ürünler	5.368.777
18	Elektrikli makina ve cihazlar vb.	5.161.297
19	Kauçuk ve kauçuktan eşya	4.824.733
20	Taş, alçı, çimentodan eşya	4.265.574

Tablo 5’de görüldüğü üzere 2021 yılında Türkiye ile Ukrayna arasında en yüksek ihracat miktarına sahip olan ürün grupları; tuz, kükürt, toprak, çimento vb., mineral yakıtlar, yağlar vb., inorganik kimyasallar vb., sebze vb. ile demir ve çelikten oluşmaktadır.

2022 yılı Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için en yüksek değere sahip ilk 20 ürün grubu bazında Türkiye ile Ukrayna arasındaki ihracat istatistikleri miktar cinsinden Tablo 6’da gösterilmektedir:

Tablo 6. 2022 yılı 4 Aylık Dönemde (Mart-Haziran) Kg Cinsinden İhracat İstatistikleri

	Ürün Grubu	İhracat (Kg)
1	Tuz, kükürt, toprak, çimento vb.	63.088.033
2	Sebze vb.	55.874.145
3	Mineral yakıtlar, yağlar vb.	48.863.033
4	Hububat	43.562.140
5	Un, nişasta vb.	36.090.313
6	Meyve vb.	31.033.551
7	İnorganik kimyasallar vb.	28.285.102
8	Demir ve çelik	27.806.340
9	Plastikler ve mamulleri	15.383.441
10	Metal cevherleri, cüruf ve kül	12.250.000

11	Kazanlar, makinalar vb.	4.880.866
12	Organik kimyasal ürünler	4.672.139
13	Motorlu kara taşıtları vb.	4.036.035
14	Çeşitli sebze ve meyveler	3.777.277
15	Gübreler	3.733.795
16	Demir veya çelikten eşya	3.529.923
17	Elektrikli makina ve cihazlar vb.	3.148.548
18	Sabun vb.	2.939.422
19	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	2.601.284
20	Örme eşya	2.546.029

Tablo 6’da görüldüğü üzere 2022 yılında Türkiye ile Ukrayna arasında en yüksek ihracat miktarına sahip olan ürün grupları ise; tuz, kükürt, toprak, çimento vb., sebze vb., mineral yakıtlar, yağlar vb., hububat ile un, nişasta ve benzeridir.

2021 yılı Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için en yüksek değere sahip ilk 20 ürün grubu bazında Türkiye ile Ukrayna arasındaki ihracat istatistikleri dolar bazında Tablo 7’de gösterilmektedir:

Tablo 7. 2021 yılı 4 Aylık Dönemde (Mart-Haziran) Dolar Bazında İhracat İstatistikleri

	Ürün Grubu	İhracat (Dolar)
1	Mineral yakıtlar, yağlar vb.	180.697.391
2	Kazanlar, makinalar vb.	122.322.099
3	Demir ve çelik	71.089.510
4	Motorlu kara taşıtları vb.	60.465.750
5	Plastikler ve mamulleri	52.438.660
6	Demir veya çelikten eşya	32.768.950
7	Sebze vb.	32.034.417
8	Örülmemiş giyim eşyası vb.	30.189.655
9	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	30.076.835
10	Elektrikli makina ve cihazlar vb.	25.432.264
11	Meyve vb.	21.989.397
12	Tuz, kükürt, toprak, çimento vb.	21.592.189
13	Gübreler	16.540.033
14	Örme eşya	15.974.342
15	İnorganik kimyasallar vb.	15.424.126
16	Kauçuk ve kauçuktan eşya	15.061.401
17	Mobilya vb.	9.708.048
18	Çeşitli sebze ve meyveler	8.651.163
19	Alüminyum ve eşyası	8.045.927
20	Kağıt ve karton vb.	7.833.212

Tablo 7’de görüldüğü üzere 2021 yılında Türkiye ile Ukrayna arasında dolar bazında en yüksek ihracat tutarına sahip olan ürün grupları; ilk sırada mineral yakıtlar, yağlar vb. olmak üzere, kazanlar, makinalar vb., demir ve çelik, motorlu kara taşıtları vb. ile plastikler ve mamulleridir.

2022 yılı Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için en yüksek değere sahip ilk 20 ürün grubu bazında Türkiye ile Ukrayna arasındaki ihracat istatistikleri dolar bazında Tablo 8’de gösterilmektedir:

Tablo 8. 2022 yılı 4 Aylık Dönemde (Mart-Haziran) Dolar Bazında İhracat İstatistikleri

	Ürün Grubu	İhracat (Dolar)
1	Mineral yakıtlar, yağlar vb.	55.458.753
2	Sebze vb.	36.380.547
3	Plastikler ve mamulleri	35.026.724
4	Un, nişasta vb.	32.343.565
5	Demir ve çelik	32.182.734
6	Örülmemiş giyim eşyası vb.	31.676.616
7	Hububat	28.058.653
8	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	26.884.259
9	Kazanlar, makinalar vb.	26.677.669
10	Motorlu kara taşıtları vb.	23.496.625
11	Dokunmuş diğer eşya vb.	20.537.017
12	Meyve vb.	18.733.600
13	Elektrikli makina ve cihazlar vb.	17.645.455
14	İnorganik kimyasallar vb.	17.164.490
15	Örme eşya	15.398.769
16	Çeşitli sebze ve meyveler	11.378.756
17	Seramik mamulleri	7.838.321
18	Kauçuk ve kauçuktan eşya	7.748.929
19	Tuz, kükürt, toprak, çimento vb.	7.613.009
20	Çeşitli mamul eşya	7.319.869

Tablo 8’de görüldüğü üzere 2022 yılında Türkiye ile Ukrayna arasında dolar bazında en yüksek ihracat tutarına sahip olan ürün grupları ise; ilk sırada mineral yakıtlar, yağlar vb. olmak üzere, sebze vb., plastikler ve mamulleri, un, nişasta ve benzeri ile demir ve çeliktir.

Hipotez Testi Sonuçları

Çalışma kapsamında oluşturulan hipotezlere istatistiksel testler uygulanmış ve ulaşılan sonuçlar aşağıda ayrı ayrı aktarılmıştır.

H_{Yokluk} : Türkiye’nin Ukrayna’ya olan ithalatı (miktar cinsinden); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir.

H_1 : Türkiye’nin Ukrayna’ya olan ithalatı (miktar cinsinden); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_1 hipotezine uygulanan Paired-Samples T Testi sonuçlarına göre elde edilen istatistiksel veriler Tablo 9’da sunulmaktadır:

Tablo 9. H₁ Hipotezine Ait Test Sonucu ve İstatistik Değerleri

	Hipotez Testi	t Değeri	df	Sig. Değeri	Hipotez Testi Sonucu
Miktar Cinsinden İthalat	Paired-Samples T Test	-2,709	197	0,007	Kabul

Tablo 9’da görüldüğü üzere yapılan hipotez testi neticesinde significance değeri $0,007 < 0,05$ olduğu için H_{Yokluk} hipotezi reddedilmiş ve H₁ hipotezi kabul edilmiştir. Yani Türkiye’nin Ukrayna’ya olan ithalatı (miktar cinsinden); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Ulaşılan bu farklılığın yıllar itibariyle hangi ürün gruplarından kaynaklandığını tespit edebilmek için ise yüzde olarak en çok azalış gösteren ve en çok artış gösteren ürün grupları araştırılmış ve ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Türkiye ile Ukrayna arasındaki miktar cinsinden ithalat konusunda Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için 2021 ve 2022 yılları arasında yüzde olarak en çok azalış gösteren ilk 10 ürün grubu Tablo 10’da gösterilmektedir:

Tablo 10. İthalatta Kg Cinsinden En Çok Azalış Gösteren Ürün Grupları

	Ürün Grubu	Yüzde Azalış
1	Canlı hayvanlar	-%99
2	Hava taşıtları, parçaları vb.	-%98
3	Saatler ve parçaları	-%98
4	Adi metallere aletler vb.	-%98
5	Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	-%94
6	Gübreler	-%94
7	Demir ve çelik	-%93
8	Canlı ağaç ve bitkiler	-%92
9	Tuz, kükürt, toprak, çimento vb.	-%92
10	İnorganik kimyasallar vb.	-%91

Tablo 10’da görüldüğü üzere miktar cinsinden ithalat konusunda en çok azalış gösteren ürün grupları; canlı hayvanlar, hava taşıtları ve parçaları, saatler ve parçaları, adi metallere aletler ve yenilebilen çeşitli gıda müstahzarları olmuştur.

Türkiye ile Ukrayna arasındaki miktar cinsinden ithalat konusunda Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için 2021 ve 2022 yılları arasında yüzde olarak en çok artış gösteren ilk 10 ürün grubu Tablo 11’de gösterilmektedir:

Tablo 11. İthalatta Kg Cinsinden En Çok Artış Gösteren Ürün Grupları

	Ürün Grubu	Yüzde Artış
1	Kakao ve kakao müstahzarları	%1.479.000
2	Özel dokunmuş mensucat vb.	%206.200
3	Halılar, yer kaplamaları vb.	%149.731
4	Ayakkabılar vb.	%43.575

5	Sentetik ve suni filamentler vb.	%29.886
6	Çeşitli sebze ve meyveler	%16.175
7	Örme eşya	%9.527
8	Suda yüzen taşıt araçlar vb.	%8.239
9	Pamuk vb.	%7.984
10	Motorlu kara taşıtları vb.	%4.121

Tablo 11’de görüldüğü üzere miktar cinsinden ithalat konusunda en çok artış gösteren ürün grupları ise; kakao ve kakao müstahzarları, özel dokunmuş mensucat, halılar, yer kaplamaları, ayakkabılar ve sentetik ve suni filamentler olmuştur.

H_{Yokluk} : Türkiye’nin Ukrayna’ya olan ithalatı (dolar bazında); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_2 : Türkiye’nin Ukrayna’ya olan ithalatı (dolar bazında); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_2 hipotezine uygulanan Paired-Samples T Testi sonuçlarına göre elde edilen istatistiki veriler Tablo 12’de sunulmaktadır:

Tablo 12. H_2 Hipotezine Ait Test Sonucu ve İstatistik Değerleri

	Hipotez Testi	t Değeri	df	Sig. Değeri	Hipotez Testi Sonucu
Dolar Bazında İthalat	Paired-Samples T Test	-2,371	197	0,019	Kabul

Tablo 12’de görüldüğü üzere yapılan hipotez testi neticesinde significance değeri $0,019 < 0,05$ olduğu için H_{Yokluk} hipotezi reddedilmiş ve H_2 hipotezi kabul edilmiştir. Yani Türkiye’nin Ukrayna’ya olan ithalatı (dolar bazında); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Ulaşılan bu farklılığın yıllar itibariyle hangi ürün gruplarından kaynaklandığını tespit edebilmek için ise yüzde olarak en çok azalış gösteren ve en çok artış gösteren ürün grupları araştırılmış ve ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Türkiye ile Ukrayna arasındaki dolar bazında ithalat konusunda Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için 2021 ve 2022 yılları arasında yüzde olarak en çok azalış gösteren ilk 10 ürün grubu Tablo 13’de gösterilmektedir:

Tablo 13. İthalatta Dolar Bazında En Çok Azalış Gösteren Ürün Grupları

	Ürün Grubu	Yüzde Azalış
1	Saatler ve parçaları	-%98
2	Hava taşıtları, parçaları vb.	-%98
3	Canlı hayvanlar	-%97
4	Gübreler	-%94
5	Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	-%93
6	Demir ve çelik	-%93
7	Canlı ağaç ve bitkiler	-%91
8	Başlıklar ve aksamı	-%85
9	Tuz, kükürt, toprak, çimento vb.	-%85
10	Mineral yakıtlar, yağlar vb.	-%84

Tablo 13’de görüldüğü üzere dolar bazında ithalat konusunda en çok azalış gösteren ürün grupları; saatler ve parçaları, hava taşıtları ve parçaları, canlı hayvanlar, gübreler ile yenilebilen çeşitli gıda müstahzarlarıdır.

Türkiye ile Ukrayna arasındaki dolar bazında ithalat konusunda Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için 2021 ve 2022 yılları arasında yüzde olarak en çok artış gösteren ilk 10 ürün grubu Tablo 14’de gösterilmektedir:

Tablo 14. İthalatta Dolar Bazında En Çok Artış Gösteren Ürün Grupları

	Ürün Grubu	Yüzde Artış
1	Özel dokunmuş mensucat vb.	%1.279.550
2	Kakao ve kakao müstahzarları	%581.511
3	Halılar, yer kaplamaları vb.	%70.253
4	Çeşitli sebze ve meyveler	%14.108
5	Sentetik ve suni filamentler vb.	%13.457
6	Ayakkabılar vb.	%7.267
7	Örme eşya	%4.569
8	Pamuk vb.	%4.315
9	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	%3.494
10	Yağlı tohum ve meyveler	%1.103

Tablo 14’de görüldüğü üzere dolar bazında ithalat konusunda en çok artış gösteren ürün grupları ise; özel dokunmuş mensucat, kakao ve kakao müstahzarları, halılar, yer kaplamaları, çeşitli sebze ve meyveler ile sentetik ve suni filamentlerdir.

H_{Yokluk} : Türkiye’nin Ukrayna’ya olan ihracatı (miktar cinsinden); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir.

H_3 : Türkiye’nin Ukrayna’ya olan ihracatı (miktar cinsinden); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_3 hipotezine uygulanan Paired-Samples T Testi sonuçlarına göre elde edilen istatistiksel veriler Tablo 15’de sunulmaktadır:

Tablo 15. H₃ Hipotezine Ait Test Sonucu ve İstatistik Değerleri

	Hipotez Testi	t Değeri	df	Sig. Değeri	Hipotez Testi Sonucu
Miktar Cinsinden İhracat	Paired-Samples T Test	-2,794	197	0,006	Kabul

Tablo 15’de görüldüğü üzere yapılan hipotez testi neticesinde significance değeri $0,006 < 0,05$ olduğu için H_{Yokluk} hipotezi reddedilmiş ve H₃ hipotezi kabul edilmiştir. Yani Türkiye’nin Ukrayna’ya olan ihracatı (miktar cinsinden); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Ulaşılan bu farklılığın yıllar itibariyle hangi ürün gruplarından kaynaklandığını tespit edebilmek için ise yüzde olarak en çok azalış gösteren ve en çok artış gösteren ürün grupları araştırılmış ve ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Türkiye ile Ukrayna arasındaki miktar cinsinden ihracat konusunda Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için 2021 ve 2022 yılları arasında yüzde olarak en çok azalış gösteren ilk 10 ürün grubu Tablo 16’da gösterilmektedir:

Tablo 16. İhracatta Kg Cinsinden En Çok Azalış Gösteren Ürün Grupları

	Ürün Grubu	Yüzde Azalış
1	Şemsiyeler vb.	-% 100
2	Suda yüzen taşıt araçlar vb.	-% 100
3	Süt ürünleri vb.	-% 99
4	Halılar, yer kaplamaları vb.	-% 94
5	Seramik mamulleri	-% 94
6	Et vb.	-% 93
7	Muhtelif kimyasal maddeler	-% 91
8	Gübreler	-% 91
9	Tuz, kükürt, toprak, çimento vb.	-% 88
10	Albüminoid maddeler vb.	-% 86

Tablo 16’da görüldüğü üzere miktar cinsinden ihracat konusunda en çok azalış gösteren ürün grupları; şemsiyeler, suda yüzen taşıt araçlar, süt ürünleri, halılar ve yer kaplamaları ile seramik mamulleri olmuştur.

Türkiye ile Ukrayna arasındaki miktar cinsinden ihracat konusunda Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için 2021 ve 2022 yılları arasında yüzde olarak en çok artış gösteren ilk 10 ürün grubu Tablo 16’da gösterilmektedir:

Tablo 17. İhracatta Kg Cinsinden En Çok Artış Gösteren Ürün Grupları

	Ürün Grubu	Yüzde Artış
1	Kabuklu deniz hayvanları vb.	%15.020
2	Kişisel eşyalar	%3.822
3	Hava taşıtları, parçaları vb.	%3.016
4	Barut ve patlayıcı maddeler vb.	%2.157
5	Hububat	%1.284
6	Gıda sanayiinin kalıntıları ve yemler	%678
7	Sakız, reçine vb.	%450
8	Yağlar vb.	%442
9	Un, nişasta vb.	%340
10	Sentetik ve suni devamsız lifler	%177

Tablo 17’de görüldüğü üzere miktar cinsinden ihracat konusunda en çok artış gösteren ürün grupları ise; kabuklu deniz hayvanları, kişisel eşyalar, hava taşıtları ve parçaları, barut ve patlayıcı maddeler ile hububat olmuştur.

H_{Yokluk} : Türkiye’nin Ukrayna’ya olan ihracatı (dolar bazında); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir.

H_4 : Türkiye’nin Ukrayna’ya olan ihracatı (dolar bazında); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_4 hipotezine uygulanan Paired-Samples T Testi sonuçlarına göre elde edilen istatistiki veriler Tablo 18’de sunulmaktadır:

Tablo 18. H_4 Hipotezine Ait Test Sonucu ve İstatistik Değerleri

	Hipotez Testi	t Değeri	df	Sig. Değeri	Hipotez Testi Sonucu
Dolar Bazında İhracat	Paired-Samples T Test	-5,729	197	0,000	Kabul

Tablo 18’de görüldüğü üzere yapılan hipotez testi neticesinde significance değeri $0,000 < 0,05$ olduğu için H_{Yokluk} hipotezi reddedilmiş ve H_4 hipotezi kabul edilmiştir. Yani Türkiye’nin Ukrayna’ya olan ihracatı (dolar bazında); Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Ulaşılan bu farklılığın yıllar itibarıyla hangi ürün gruplarından kaynaklandığını tespit edebilmek için ise yüzde olarak en çok azalış gösteren ve en çok artış gösteren ürün grupları araştırılmış ve ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Türkiye ile Ukrayna arasındaki dolar bazında ihracat konusunda Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için 2021 ve 2022 yılları arasında yüzde olarak en çok azalış gösteren ilk 10 ürün grubu Tablo 19’da gösterilmektedir:

Tablo 19. İhracatta Dolar Bazında En Çok Azalış Gösteren Ürün Grupları

	Ürün Grubu	Yüzde Azalış
1	Şemsiyeler vb.	-%100
2	Suda yüzen taşıt araçlar vb.	-%100
3	Kıymetli taşlar vb.	-%100
4	Süt ürünleri vb.	-%95
5	Halılar, yer kaplamaları vb.	-%95
6	Et vb.	-%90
7	Gübreler	-%82
8	Demir veya çelikten eşya	-%81
9	Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü	-%81
10	Albüminoid maddeler vb.	-%80

Tablo 19’da görüldüğü üzere dolar bazında ihracat konusunda en çok azalış gösteren ürün grupları; şemsiyeler, suda yüzen taşıt araçlar, kıymetli taşlar, süt ürünleri ile halılar ve yer kaplamalarıdır.

Türkiye ile Ukrayna arasındaki dolar bazında ihracat konusunda Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran dönemleri için 2021 ve 2022 yılları arasında yüzde olarak en çok artış gösteren ilk 10 ürün grubu Tablo 20’de gösterilmektedir:

Tablo 20. İhracatta Dolar Bazında En Çok Artış Gösteren Ürün Grupları

	Ürün Grubu	Yüzde Artış
1	Kabuklu deniz hayvanları vb.	%11.916
2	Kişisel eşyalar	%4.474
3	Barut ve patlayıcı maddeler vb.	%2.410
4	Hububat	%1.832
5	Başlıklar ve aksamı	%1.439
6	Sakız, reçine vb.	%660
7	Gıda sanayiinin kalıntıları ve yemler	%507
8	Un, nişasta vb.	%442
9	Yağlar vb.	%437
10	Hava taşıtları, parçaları vb.	%435

Tablo 20’de görüldüğü üzere dolar bazında ihracat konusunda en çok artış gösteren ürün grupları ise; kabuklu deniz hayvanları, kişisel eşyalar, barut ve patlayıcı maddeler, hububat ve başlıklar ve aksamlarıdır.

Sonuç

Bu çalışmada Rusya ile Ukrayna arasında çıkan savaşın Türkiye ve Ukrayna arasındaki dış ticarete olan etkisi araştırılmıştır. 2022 yılı Şubat ayı sonlarında ortaya çıkan savaş etkilerini 2022 Mart ayı itibariyle tüm dünyada göstermeye başlamıştır. Ortaya çıkan bu savaş birçok ülkeyi olduğu gibi ülkemizi de farklı açılardan etkilemiştir. Yapılan çalışmada savaşın iki ülke arasındaki ithalat ve ihracata olan etkisi analiz edilmiştir.

Meydana gelen etkiyi ölçebilmek için Türkiye ve Ukrayna arasındaki dış ticaret verileri 4 başlık altında ele alınmıştır. Bunlar miktar yani birim açısından ithalat istatistikleri, tutar yani dolar bazında ithalat istatistikleri,

miktar yani birim açısından ihracat istatistikleri ile tutar yani dolar bazında ihracat istatistiklerinden oluşmaktadır.

Verilerin elde edilmesi konusunda en son 2022 yılının Haziran ayı verilerine ulaşılabildiği için Haziran ayından sonraki veriler analize dâhil edilememiştir. Savaş etkisini 2022 Mart ayında gösterdiği için ise analize Mart ile Haziran ayı arasındaki veriler dâhil edilmiştir. Savaş öncesi ile savaş döneminin kıyaslanabilmesi için 2021 yılı savaş öncesi dönem için ve 2022 yılı savaş dönemi için aynı aylar ele alınmıştır. Dolayısıyla savaş öncesi ve savaş döneminin farkının ortaya konulabilmesi için 2021 yılının Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran ayları ile 2022 yılının Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran ayları karşılaştırılmıştır.

Dış ticaret konusunda savaşın etkisinin incelenebilmesi için çalışmada 4 ayrı hipotez oluşturulmuştur. 4 Hipotezde miktar cinsinden ithalat, dolar bazında ithalat, miktar cinsinden ihracat ve dolar bazında ihracat konusunda 2021 ve 2022 yılı dış ticaret rakamlarında farklılık olup olmadığı ortaya konulmuştur. Yapılan Paired-Samples T Testleri neticesinde hipotezler test edilmiş ve hipotez testleri neticesinde 4 hipotez de kabul edilmiştir. Dolayısıyla savaş öncesi ve savaş dönemi arasında miktar cinsinden ithalat, dolar bazında ithalat, miktar cinsinden ihracat ve dolar bazında ihracat konularında dış ticaret rakamlarının farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu farklılığın hangi ürün gruplarından kaynaklandığını araştırmak için ise 2 yıl arasında yüzde olarak en çok azalış gösteren ve en çok artış gösteren ürün grupları incelenmiştir.

Yapılan araştırmalar neticesinde canlı hayvanlar, hava taşıtları ve parçaları, saatler, çeşitli metal aletler, gübreler ve çeşitli gıda maddelerinin ithalatında hem miktar hem de tutar olarak azalış göze çarpmaktadır. Bunun aksine ise kakao, özel dokumalar, halılar, ayakkabılar, çeşitli sebze ve meyveler ile sentetik malzemelerin ithalatında hem miktar hem de tutar açısından artış gözlemlenmiştir.

Yine araştırma sonuçlarına göre, şemsiyeler, suda yüzen taşıt araçlar, kıymetli taşlar, süt ürünleri, halılar ve seramik ürünlerin ihracatında hem miktar hem de tutar olarak azalış dikkat çekmektedir. Bununla birlikte kabuklu deniz hayvanları, kişisel eşyalar, hava taşıtları ve parçaları, barut ve patlayıcı maddeler, başlıklar ve aksamı ile hububatın ihracatında hem miktar hem de tutar açısından artış göze çarpmaktadır.

Çalışma bulgularının neticesinde görülmüştür ki, savaş etkisini en çok gıda ve silah sanayinde göstermektedir. Ülkemizin tarım ile gıda alanlarında ve özellikle hava araçları başta olmak üzere savunma sanayinde gösterdiği ve göstereceği gelişmeler gelecekte hem ülke içi üretimi, istihdamı ve gelir seviyesini arttırabilecek hem de özellikle ihracat konusunda dış ticarete önemli ölçüde katkılar sağlayabilecektir.

Yazar Katkıları: Çalışmanın tamamı iki yazarın ortak ve eşit katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Çıkar Beyanı: Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır. Yazarlar iş birliği içerisinde çalışmayı hazırlamıştır.

Kaynakça

- Al, A. ve Özdiş, B. (2017). Karadeniz'in uluslararası politik ekonomisi: Rusya ve Ukrayna ilişkilerinin yeniden analizi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5 (2), 151-167.
- Alkanalka, M., Önder, E., & Bolgün, E. (2022). Rusya-Ukrayna savaşı, Ülke Politikaları Vakfı, 2022 Haziran Sayısı, 51-63.
- Akyıldız, H. ve Eroğlu, Ö. (2004). Türkiye Cumhuriyeti dönemi uygulanan iktisat politikaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 43-62.
- Bakan, S. (2022). Savaş, dünya ekonomisi ve finansal piyasalar için de felaket mi?. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 59-74.
- Boungou, W. ve Yatié, A. (2022). The impact of the Ukraine–Russia war on world stock market returns. *Economics Letters*, 215, 110516.
- Dinler, M. (2018). Jeopolitik çerçevede Ukrayna-Rusya gerilimi (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Erol, S. ve Alver, M. (2022). Ukrayna-Rusya savaşının Trabzon Limanı'na etkileri. *Avrasya Dosyası Dergisi*, 13 (1), 29-38.
- Esfandabadi, Z. S., Ranjbari, M. ve Scagnelli, S. D. (2022). The imbalance of food and biofuel markets amid Ukraine-Russia crisis: A systems thinking perspective. *Biofuel Research Journal*, 34, 1640-1647.
- Hur, J. ve Park, C. (2011), Do free trade agreements increase economic growth of the member countries?, *Journal of World Development*, 40 (7), 1283-1294.
- Ozili, P. K. (2022). Global economic consequence of Russian invasion of Ukraine. Available at SSRN.
- Özer, A. C. (2019). Türkiye'nin komşu ülkelerle ticareti üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 292-313.
- Painoli, G. K. (2022). Ukraine Russia conflict: It's social and economic Implications. *International Journal of Research and Analysis in Commerce and Management*, 1 (1), 7-7.
- Sezgin, V. (2022). How will Ukraine-Russia war affect Turkish trade?. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (2), 546-557.
- Stan, S. N., Strateanu, A. G. ve Udrea, L. (2022). Global economic influences generated by the current Ukraine-Russia conflict. *Annals of "Valahia" University of Târgoviște. Agriculture*, 14 (1), 19-24.
- Sun, M. ve Zhang, C. (2022). Comprehensive analysis of global stock market reactions to the Russia-Ukraine war. *Applied Economics Letters*, 1-8.
- Şerefli, M. (2016). Dış ticaretin ekonomik büyüme üzerine etkisi: Türkiye örneği. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (3), 136-143.
- Takım, A. (2010). Türkiye'de GSYİH ile ihracat arasındaki ilişki: Granger nedensellik testi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), 315-330.
- Toraman, Y. (2022). Turkey's role in silk road routes: energy supply security of european union after Ukraine–Russian war. *Journal of Management Marketing and Logistics*, 9 (1), 16-26.
- TUİK (2022, Ağustos). Dış Ticaret. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104&dil=1>.
- Yılmaz, F. (2022). Ekonomik büyüme ve dış ticaret bağıntısı: Türkiye örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (1), 21-32.